

שמירת סוד – בכל תנאי?

הרב שי יהודאי, דבורה רוזנברג

אוכלוסיית היעד: כיתות ח'–ט' | מספר המשתתפים המומלץ: 20 | זמן: שני שיעורים רצופים

ציוד נדרש: מחשב, מקרן, מסך ורמקולים; לוח וטוש.

רציונל

נאמנות לחברים מעוררת לא פעם קונפליקט, ובמיוחד במקרים שבהם חבר עשה מעשה שלא ייעשה: האם עלינו לספר על המעשה למבוגרים האחראים (מורה, הורה, מנחה; בלשון התלמידים: להלשין) או לשמור על הנאמנות לחבר ולא לספר? השאלה המעוררת את ההתלבטות היא שאלה מוסרית-ערכית, המנסה לבחון איזה ערך חשוב יותר. מלבד זאת, נשאלת השאלה אם בהסתרת המעשה (שתיקה), מתוך נאמנות לכאורה, אנו אכן עוזרים לאותו חבר. פעמים רבות אנו נרתעים מלספר כיוון שאנו חוששים שמא נפגע באותו חבר (דאגה לחבר) או שמא בעקבות צעדנו – נחווה דחייה חברתית (דאגה לעצמנו). בסדנה זו נעלה את הדילמה לפני התלמידים ונבחן יחד כיצד נכון לנהוג.

מטרות

1. הבנת משמעותה של נאמנות וזיהוי השיקולים שעומדים בבסיס בחירתנו לשמור סוד;
2. התמודדות עם דילמות ערכיות-מוסריות הקשורות בחברות.

מהלך ההפעלה

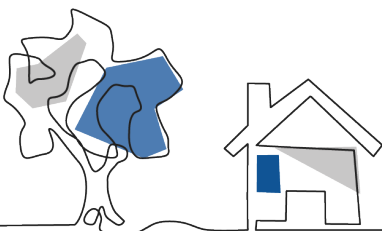
שלב ראשון

נכתוב על הלוח את המילה "נאמנות" ונשאל את התלמידים למה היא נקשרת בתודעתם. לאחר מכן נחזור על התרגיל – אלא שהפעם המילה שתעמוד במוקד תהיה "סוד".

נציג למושתתפים סיפור מקרה – רוני ודני הלכו יחד לקיוסק של השמינית. בזמן שעמדו שם, הלך המוכר למחסן להביא משהו, והם נשארו לבד. לפתע הושיט רוני את ידו, לקח חבילת מסטיקים והכניסה מהר לכיסו. הוא ליווה את הפעולה בקריצה וחיוך לעבר דני. דני הרגיש רע לגבי המעשה אך לא ידע כיצד להגיב. כשניסה לדבר על זה עם רוני, רוני דחה את דבריו ואמר שהכול בסדר והשמיניסטים לא ירגישו, ו"גם ככה הם מפקיעים מחירים", אמר. דני הרגיש ממש רע והתלבט אם לשתף את המחנך שלהם במה שקרה.

* מה דעתכם?

סיכום השלב: התחברנו לעולם התוכן של התלמידים – וניסינו לברר יחד מהי נאמנות ומהו סוד. קראנו סיפור שמציג התנגשות בין שני הערכים הללו, והכנסנו את התלמידים לדילמה כיצד להתנהג.

שלב שני

בשלב זה – סדנת דילמות: שלושה תלמידים ימונו לשופטים, ושאר התלמידים יתחלקו לשתי קבוצות. להלן שני סיפורי מקרה לדוגמה:

מקרה 1: רחל ועלמה חברות טובות. בתקופה האחרונה החלה רחל לזלזל בלימודים: היא הפסיקה להקפיד להגיע בזמן ופעמים רבות איחרה, בשיעורים הרבתה לחלום, והציונים שלה ירדו. עלמה התעניינה מה קורה עם רחל, עד שלבסוף רחל גילתה לה שהיא החלה לעשן. עלמה ניסתה בכל כוחה לשכנע את רחל לחדול מהעישון. היא ראתה עד כמה הוא משפיע עליה לרעה, אך רחל טוענת שטוב לה והיא נהנית מהעישון ואינה רוצה להפסיק; וכעת עלמה מהרגישה שרחל מתרחקת ממנה. עלמה מתלבטת אם לספר להורים של רחל.

מקרה 2: יוסי ומשה ישבו זה ליד זה במבחן המסכם במתמטיקה. מבחן זה חשוב במיוחד: הוא קובע את הציון הסופי שלהם במקצוע ועתיד להשפיע על עתידם, שכן שניהם רוצים להתקדם בעולם המחשבים. המבחן התחיל, ויוסי ראה שמה שהוציא את הטלפון שלו בהיחבא ונעזר בו במבחן (בניגוד להנחיות). ליוסי קשה. הוא יודע שהמעשה מנוגד לערכים שעליהם התחנכו הוא וחברו. הוא תוהה לעצמו: האם הציון מצדיק פגיעה במוסר האישי? הוא מתלבט אם לספר למורה.

משימה

במשך 10 דקות תתבקש כל קבוצה לגבש את טיעוניה: קבוצה אחת תתמוך בהבאת המעשים לידיעת ההורים/המורה, והקבוצה האחרת – תתנגד לפנייה אל המבוגרים. בתום 10 דקות מתכנסים במליאה. כל קבוצה תציג את עמדתה ותבסס אותה בטיעונים שגיבשה, ושלושת השופטים יצטרפו להכריע בכל אחד מן המקרים ולהסביר אילו טיעונים הובילו אותם להחלטתם.

שלב שלישי

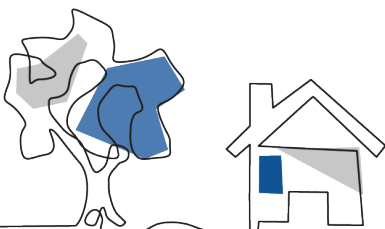
צפייה בסרטון: "ילד חדש מדווח" (אפשר למצוא את הסרטון במרשתת).

שאלות לדיון

מה ראינו? – שאלה שתמיד ראוי לפתוח בה – היא מכניסה אותנו לעולמם של התלמידים. אומנם אנחנו באים 'מצוידים' בתפיסות ובתובנות שכבר התגבשו אצלנו, אך בשלב זה חשוב לנו במיוחד לשמוע מה התלמידים רואים ומבינים (ולא להשמיע להם את עמדותינו).

- * מה הנקודה המרכזית שהסרט מעלה?
- * איזה משפט, רגע או תמונה בסרט 'דיברו' אליכם במיוחד?
- * אילו הייתם הילד החדש, כיצד הייתם פועלים?
- * אילו יכולתם לשוחח עם הילד החדש, מה הייתם אומרים לו?

הסרט מעלה נקודה חשובה נוספת בנושא: האם דיווח על מעשה (שעושהו אינו רוצה שידעו שהוא אחראי לו) נחשב גילוי סוד? במקרה שהוצג בסרטון, סביר להניח שרבים יותר יזדהו עם המעשה שעשה הילד החדש, ועם זאת ניכר שבחירתו מעוררת חשש לגבי עתידו בבית הספר. הסרט מחדד את השאלה לגבי המניעים שלנו: מה מניע אותי לבחור שלא לספר, ומה מניע אותי להחליט לספר? זו שאלה שכדאי להעלות לפני התלמידים, כדי לתת להם להתמודד עם עצם השאלה של המניע שמאחורי הדיווח או איידידיווח.

שאלות נוספות

- * מתי יש לספר למבוגרים (הורים, מורים) על מעשים של חברים? האם יש 'גבול אדום'?
- * האם כשאני לא מספר על החבר שלי, אני דואג לו או דואג לעצמי?
- * האם טובתו של החבר מחייבת שאספר על מעשיו? ושמה היא מחייבת שאימנע מלספר עליהם?

חומרת איסורי לשון הרע וגדרי שמירת הלשון ידועים, ואולם הם אינם 'אוטומטיים' ואינם חלים על כל המקרים. במקרה שבו אדם הזיק או עתיד לגרום נזק לחבריו, מותר (חשוב ללמוד את ההלכות המדויקות) יהיה למי שהדבר נודע לו - להביאו לידיעת הנפגעים (או העלולים להיפגע).

הלכות אלו כוללות פרטים רבים. נסתפק כאן בציטוט פתיחת דברי רבנו רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל להלכות לשון הרע:

אם אחד ראה אדם שעשה עולה לחבריו, כגון שגזלו או עשקו או הזיקו, בין אם הנגזל והניזק יודעים מזה או לא. או שביישו או שציערו והונה אותו בדברים. ונודע לו בבירור שלא השיב לו את הגזילה ולא שילם לו את נזקו, ולא ביקש פניו להעביר לו על עונו. אפילו ראה דבר זה ביחידי, יכול לספר הדברים לבני אדם כדי לעזור לאשר אשם לו, ולגנות המעשים הרעים בפני הבריות. אך יזהר שלא יחסרו אלו השבעה פרטים שנבארם בסמוך.

(ר' ישראל מאיר הכהן, **חפץ חיים, הלכות לשון הרע**, כלל י אות א)

וכן כתב בהמשך ספרו "חפץ חיים":

אם אחד רואה שחבריו רוצה להשתתף באיזה דבר עם אחד, והוא משער שבודאי יסובב לו על ידי זה ענין רע, צריך להגיד לו כדי להצילו מן הענין הרע ההוא, אך צריך לזה חמשה פרטים שאבארם בסמוך.

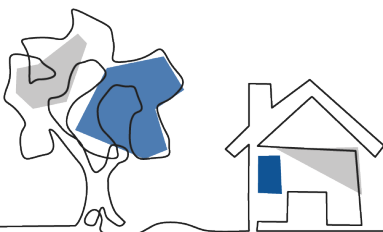
(חפץ חיים, **הלכות רכילות**, כלל ט אות א)

החפץ חיים מרחיב בהמשך לכללים אלו ומפרט מתי ובאילו מצבים מותר לספר לאחרים בגנותו של חברם. כאן הובאו הדברים 'על קצה המזלג', ומומלץ לעיין בדברים בהרחבה במקורם.

סיכום

בסדנה זו עוררנו את התלמידים לצאת מהחשיבה האוטומטית "אני לא מלשן", ולעבור לחשיבה עצמאית וביקורתית: באילו מקרים אני חושב שראוי לספר למבוגרים האחראים, ובאילו – לא. קיימנו דיון וחשיבה מחודשת סביב השאלות: ואיפה באמת הנאמנות שלי? מתי אני באמת דואג לחבר?

לסיכום הסדנה, ניתן לנסח יחד מעין נייר עמדה: לשרטט בו 'גבולות אדומים' ולהגדיר מה נחשב עזרה.

מ"דיבוק חברים" ל"ודבק באשתו" בבוא העת

תרגיל

ציינו 10 תכונות שחשובות לכם בחבר או בחברה.
מחקו 5 והשאירו את 5 התכונות החשובות לכם ביותר.
מתוכן בחרו את 3 התכונות שעליהן לא הייתם מתפשרים.
נכין מראש קישור ליישומון מנטימטר (Mentimeter). נבקש מהתלמידים להעלות ל"ענן המילים" המשותף את 3 התכונות החשובות מכולן, שעליהן אינם מוכנים להתפשר.

שאלות לדיון

- ← האם הרגשתם שהתרגיל קל? האם היה קשה? מדוע?
- ← מה מאפיין את 5 התכונות שמחקתם מתוך 10 התכונות שכתבתם בתחילה?
- ← אילו התרגיל היה מתקיים כשהייתם תלמידי בית הספר היסודי – האם התכונות שהייתם בוחרים אז היו אותן התכונות שציינתם היום? האם הייתם בוחרים תכונות אחרות? אילו?
- ← דמינו לעצמכם שאתם חוזרים על תרגיל זה בעוד שנתיים. האם הבחירות שלכם תהיינה אותן הבחירות? האם יחולו בהן שינויים? אילו?
- ← כאשר תעמדו לפני בחירת בן או בת זוג – אילו תכונות יוצבו 'בראש הסולם'?

הוא והיא – חברות?

מטרה

התלמידים יפתחו מודעות להבדלים בין קשרים חברתיים בין בני אותו מין לקשרים בין בני המינים השונים.

מה ההבדל?

התלמידים ישלימו משפטים להבחנה בין חברות בין בני אותו מין לבין חברות בין שני המינים.

חבר הוא...

חברה היא...

בעיניי, ההבדל בין חבר לחברה הוא...

הגיל הרצוי לקשר בין שני המינים הוא...

לפי דעתי, בגילנו, קשר חברות בין שני המינים הוא...

